

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบของโรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งใช้การเก็บข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของสามเณรนักเรียน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การเก็บข้อมูลจากภาคเอกสารและภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้นผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกส่วน มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบของงานวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ (๒) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ และ (๓) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาของการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ ซึ่งต่อไปนี้ ผู้วิจัยจะได้ทำการสรุปผลจากการวิจัย ตามรูปแบบของการวิจัยที่ได้ศึกษามาตามลำดับ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของสามเณรนักเรียนที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลัก

ไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ พบว่า ข้อมูลพื้นฐานของสามเณรนักเรียน คืออายุของสามเณรนักเรียน โรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ ส่วนใหญ่มีอายุ ๑๗ ปี จำนวน ๓๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๐ การศึกษาของสามเณรนักเรียน โรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๔๖ รูป ส่วนสถานภาพทางครอบครัว ของสามเณรนักเรียน โรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ ส่วนใหญ่มีทั้งมารดาและบิดา จำนวน ๘๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๐

๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ พบว่า

สามเณรนักเรียนของโรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ มีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.37$, S.D. = 0.41)

๑) ด้านศิลปะศึกษา การศึกษาเรื่องศิลปะ พบว่า สามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศยววิทยา จังหวัดแพร่ มีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนา ด้านศิลปะศึกษา การศึกษาเรื่องศิลปะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ระดับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศยววิทยา จังหวัดแพร่ ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.56$, S.D. = 0.61) ในข้อที่ว่า สามเณรไม่เล่นการพนันทุกชนิด

๒) ด้านสมาธิศึกษา การศึกษาเรื่องสมาธิ พบว่า สามเณรนักเรียนของโรงเรียนพุทธโกศยววิทยา จังหวัดแพร่ มีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียน ด้านสมาธิศึกษา การศึกษาเรื่องสมาธิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.57) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ระดับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศยววิทยา จังหวัดแพร่ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.65$, S.D. = 0.74) ในข้อที่ว่า สามเณรได้รับการสร้างแรงจูงใจในการเข้าฝึกสมาธิอย่างสม่ำเสมอ

๓) ด้านปัญญาศึกษา การศึกษาเรื่องปัญญา พบว่า สามเณรนักเรียน ของโรงเรียนพุทธโกศยววิทยา จังหวัดแพร่ มีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศยววิทยา จังหวัดแพร่ ด้านปัญญาศึกษา การศึกษาเรื่องปัญญา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.36$, S.D. = 0.44) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ระดับของการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศยววิทยา จังหวัดแพร่ ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.52$, S.D. = 0.60) คือ ข้อที่ว่า สามเณรสามารถแก้ไขปัญหา ที่วัดโดยความรู้เท่าทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน

๕.๑.๒ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศยววิทยา จังหวัดแพร่

๑) ด้านศิลปะศึกษา พบว่า หากสามเณรไม่ประพฤติเอื้อเฟื้อในศีล ๑๐ เป็นหลักปฏิบัติของสามเณรนั้น จะเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาศักยภาพของสามเณรให้ดีขึ้นมาก เพราะศีลนั้นเป็นเบื้องต้นแห่งวิธีการใช้ขัดเกลาความประพฤติ นอกจากนี้ยังพบว่า สามเณรที่โอนย้ายมาจากโรงเรียนภายนอกนั้น ยังไม่เคยได้รับการฝึกฝน และไม่เข้าใจระเบียบวินัยแห่งการประพฤติปฏิบัติตามสมณะเพศดีพอ ทำให้เกิดปัญหามาก อีกประการที่สำคัญ คือ บริบทของสังคมยุคใหม่ที่พัฒนาไปเร็วมาก และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ที่ซัดพาไปสู่อบายมุข ทำให้เด็กนักเรียนสามเณรที่ไม่มีความรู้เท่าทันต้องตกเป็นเครื่องมือของเทคโนโลยีเหล่านี้ กลายเป็นคนง่ายและดื้อ ไม่สนใจการเรียน เป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการพัฒนาศักยภาพในระดับหนึ่ง เรียงตามลำดับข้อไป คือ

ควรให้สามเณรขาดความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงาน ควรได้รับการรณรงค์เพิ่มเติมรวมทั้งการใช้วาจาให้ไพเราะอ่อนโยน ไม่พูดโกหก หรือพูดคำหยาบในโรงเรียน ควรให้ได้รับฝึกให้รู้จักดำรงชีวิตโดยนำหลักศีลและธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติ ควรมีแนวทางในการปฏิบัติตนต่อ

เพื่อนร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะ ควรจัดกิจกรรมเสริมให้สามเณรได้เล็งเห็นว่า ศีลมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นี่เป็นสภาพปัญหาตามลำดับ

ส่วนข้อเสนอแนะแนวทางนั้นเห็นว่า การจะฝึกฝนอบรมตน และพัฒนาปรับเปลี่ยน เด็กที่มาบวชเรียนเป็นสามเณรนักเรียนนั้น ศีล ๑๐ ของสามเณร นับว่าบทฝึกฝนอบรมตนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นการฝึกฝนอบรม พัฒนาแบบเป็นขั้นตอนชัดเจน เห็นผลดีและเร็วที่สุดสอดคล้องกับ ข้อมูลสำคัญที่ว่า หลักไตรสิกขา ๓ นี้ ที่เป็นรูปแบบวิธีการสั่งสอน ฝึกฝนอบรมตน ที่พระองค์ทรงตรัส สั่งสอนไว้ชัดเจนที่สุดในพระไตรปิฎก เรียงตามลำดับข้อไป คือ

ควรมีข้อระเบียบเพิ่มเติมและรณรงค์ให้สามเณรเห็นความสำคัญ ของการไม่เล่น โทรศัพท์มือถือในขณะที่เรียนหนังสือ และทำกิจกรรม เพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ส่วนตัวสามเณรดีขึ้น ควรได้รับการรณรงค์ให้มีความรู้เรื่องการลดละเลิกสิ่งไม่ดี เช่น สุบบุหรี่ ดื่มสุราและยาเสพติดทุกชนิด ควรมีการรณรงค์สามเณรปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน ควรเพิ่มกิจกรรมให้สามเณรได้มีการ ฝึกหัดสวดบทสวดมนต์ทุกวัน และได้ปฏิบัติตามพระธรรมและวินัย ควรมีการรณรงค์เรื่องความ ประพฤติสุจริตต่อหน้าที่ให้สามเณรเห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์สุจริตติดตัวต่อไป นี่เป็นข้อเสนอแนะ ตามลำดับ

๒) ด้านสมาธิศึกษา พบว่า ปัญหาที่สำคัญคือยังขาดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการฝึกสมาธิ ซึ่งยังมีน้อยเกินไป เวลาเรียนของสามเณรนักเรียนมีมาก มีช่วงเวลาจัดกิจกรรมเสริมทักษะสมาธิน้อย จิตใจจึงไม่นิ่ง ไม่เป็นสมาธิ และสามเณรบางกลุ่มเป็นสามเณรที่บวชใหม่ ศรัทธาด้านการฝึกฝนปฏิบัติ มีน้อย จิตใจเลยซัดส่ายไปมา ไขว่เขวและสนใจกับเรื่องภายนอก มากกว่าการเรียนและการพัฒนา ตนเอง เรียงตามลำดับข้อไป คือ

ควรให้สามเณรได้รับฝึกทำสมาธิเพิ่มเติมให้มีความตั้งใจในการศึกษา หรือปฏิบัติ หน้าที่อย่างรอบคอบมีเป้าหมาย สามเณรเมื่อได้รับการฝึกสอนให้มีสมาธิ มีสติในการทำงาน หรือ ศึกษาเล่าเรียนแล้ว เมื่อมีอุปสรรคปัญหามีวิธีแก้ไขโดยการใช้สติที่มีสมาธิไม่ฟุ้งซ่านได้ สามเณรได้รับการ สอนให้เห็นโทษของการขาดสติ หรือความมั่นใจต่อการศึกษาและทำหน้าที่ของ สามเณรเล็งเห็นว่า การใช้สมาธิสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา นี่เป็นสภาพ ปัญหาตามลำดับ

ส่วนข้อเสนอแนะแนวทางนั้นเห็นว่า การฝึกจิตเสริมทักษะชีวิตด้วยสมาธิภาวนา ทั้งให้พระสวดมนต์ ทำสมาธิ ทั้งยืน เดิน นั่ง และกราบแบบสติปัฏฐาน ๔ นั้นเน้นสอนในสิ่งที่เกิดขึ้น จริงในปัจจุบันหรือในชีวิตประจำวัน เพื่อให้นักเรียนได้เห็นและเข้าใจได้ง่ายๆ เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น รอบๆ ตัวของนักเรียนเอง การฝึกเป็นขั้นเป็นตอนก็เป็นอีกส่วนหนึ่งในกิจกรรมประจำวัน ของทาง โรงเรียน จึงเป็นการง่ายที่จะเข้าใจ การง่ายต่อการนำไปใช้ ความเข้าใจถูกต้องจะทำให้เกิดความรู้ และ

ศรัทธาไปตามลำดับ ทำให้สามเณรนักเรียนนั้นเกิดความงุนงง และสนใจตัวเอง สร้างกำลังที่จะดำเนินชีวิต ไปเพื่อตัวเองและผู้อื่นต่อ เรียงตามลำดับข้อไป คือ

ควรให้สามเณรได้รับการสร้างแรงจูงใจในการเข้าฝึกสมาธิอย่างสม่ำเสมอ ควรมีการฝึกอบรมโดยการทำสมาธิเพื่อฝึกจิตใจของตนเอง ให้มีสติรู้ทันปัจจุบันขณะอยู่เสมอ ควรได้รับการฝึกอบรมจิตโดยการทำสมาธิอย่างต่อเนื่อง ควรได้รับการฝึกฝนให้ศึกษาหรือปฏิบัติหน้าที่ โดยตั้งใจ และอดทน ควรรณรงค์สามเณรได้ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในงานต่างๆ ด้วยความตั้งใจอย่างมีสติ ต่อไปตามลำดับ นี่เป็นข้อเสนอแนะตามลำดับ

๓) ด้านปัญญาศึกษา พบว่า ปัญหาหลักคือ กระบวนการของการพัฒนาสามเณรให้มีศักยภาพอย่างเต็มที่ เกิดปัญญาความรู้ที่สามารถพัฒนาตนเองได้ เพราะสามเณรมีความหลากหลายด้านพฤติกรรม และมาจากพื้นฐานทางครอบครัวที่แตกต่างกัน ยกแก่การวางแผนและพัฒนากระบวนการที่จะนำไปสู่เป้าหมาย อีกประการหนึ่ง ด้วยปัจจัยการผลิต คือต้นทุน ได้แก่สามเณรนักเรียน ที่โรงเรียนได้รับมา ส่วนใหญ่พลาดโอกาสทางการศึกษา ด้วยเหตุปัจจัยมากมาย แหล่งผลิตทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ คือโรงเรียนเอง ต้องแบกรับภาระอันหนักหน่วง ในการปลูกปั้น พัฒนาให้เต็มศักยภาพ เรียงตามลำดับข้อไป คือ

สามเณรได้รับการสอนให้ศึกษาเล่าเรียนธรรมะ หรือหลักปรัชญาแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต สามเณรสามารถแก้ไขปัญหาก็วัดโดยความรู้เท่าทันกับสภาวการณ์ ปัจจุบัน สามเณรมีความพอใจที่โรงเรียนได้รับความสำเร็จตามแผนการฝึกฝนอบรมความรู้ให้เกิดปัญญาตามที่วางไว้ สามเณรสามารถแก้ไขปัญหาก็วัดโดยใช้หลักการคิดแล้วพิจารณา สามเณรได้รับการสอนให้ใช้หลักเหตุและผล ด้วยการพิจารณาในการศึกษาและปฏิบัติหน้าที่ของตนในเวลาท่านมีปัญหาเกิดขึ้นมา นี่เป็นสภาพปัญหาตามลำดับ

ส่วนข้อเสนอแนะแนวทางนั้น เห็นว่า แนวทางการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา ๓ ที่เชื่อมโยงกันนำมาเป็นเครื่องมือชั้นเลิศ ในการพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นเด็กและเป็นสามเณร คือ มีกรอบของศีล ๑๐ และเครื่องแบบสมณะ อันเป็นข้อพิเศษ ซึ่งมีทั้งข้อเด่นและข้อด้อยไปในคราวเดียวกัน และการเรียนการสอนที่ประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียน นั้นควรปรับประยุกต์ให้เข้ากับเทคโนโลยีในปัจจุบัน จะสามารถเพิ่มความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่ใช้ดำเนินการเรียนการสอน ทำให้ง่ายต่อการให้ความรู้ และทำความเข้าใจของสามเณรนักเรียน

ควรให้สามเณรได้รับการสอนให้มีกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาเป็นขั้นตอน และรอบคอบ สามเณรได้รับการสอนให้แก้ไขปัญหาก็วัดโดยใช้ปัญญา สามเณรได้รับการให้ความรู้ด้วยการศึกษา และฝึกฝนตนเองจากพระอาจารย์อย่างสม่ำเสมอ ควรมีกิจกรรมเสริมสอนสามเณรให้มีวิธีการสอนให้บุคคลอื่นรอบๆ ตัวได้ใช้หลักเหตุผลด้วยปัญญาในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคเมื่อเกิด

ปัญหาขึ้น ควรมีกิจกรรมเสริมให้สามเณรสามารถแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนโดยความรู้เท่าทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน นี่เป็นข้อเสนอแนะตามลำดับ

๕.๑.๓ แนวทางพัฒนาของการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา ในการพัฒนาสามเณร นักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่

(๑) ด้านศีลสิกขา พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลัก ไตรสิกขา ๓ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาให้ครอบคลุมเป้าหมายของการเป็นสามเณรต้นแบบทั้ง ๑๐ ด้าน คือ ด้านความมุ่งมั่น ด้านความศรัทธา ด้านแน่วแน่เชื่อมั่น ด้านมีความเป็นผู้นำ ด้านฝึกฝนเรียนรู้พุทธศาสตร์ในพระพุทธศาสนา ด้านประพฤติดี ประพฤติชอบ ด้านใช้ชีวิตสมณะแบบสามเณร ด้านนำมาซึ่งความนับถือ และด้านเป็นแบบอย่าง ด้วยการใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีลสิกขา การศึกษาเรื่องศีลนั้น จะเป็นอุปกรณ์ที่ดี เบื้องต้น นำไปสู่การจะฝึกฝนอบรมตน และพัฒนาปรับเปลี่ยนความประพฤติทางกาย วาจาให้ดี ศีล ๑๐ ของสามเณร นับว่าบทฝึกฝนอบรมตนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นพัฒนาเป็นขั้นตอนชัดเจนที่สุด เพราะสามเณรนักเรียนในสมัยนี้นั้น มีพื้นฐานด้านเทคโนโลยีดีกันทุกคน เพื่อเป็นการติดดาบคือปัญญา เป็นอาวุธอันแหลมคม ไว้ฟาดฟัน กับปัญหาและอุปสรรค แก่สามเณรนักเรียน เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ ตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ของกระทรวงศึกษาธิการ การฝึกจิตเสริมทักษะชีวิตด้วยสมาธิภาวนา ทั้งไหว้พระสวดมนต์ ทำสมาธิ ทั้งยืน เดิน นั่ง และกราบสติปัฏฐาน ๔ นั้นเน้นสอนในสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ในปัจจุบันหรือ ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้นักเรียนได้เห็นและเข้าใจได้ง่ายๆ เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัวของนักเรียนเอง การฝึกเป็นขั้นเป็นตอนก็เป็นอีกส่วนหนึ่งในกิจกรรมประจำวันของโรงเรียน จึงเป็นการง่ายที่จะเข้าใจ การง่ายต่อการนำไปใช้ ความเข้าใจถูกต้องจะทำให้เกิดความรู้ และศรัทธาไปตามลำดับ ทำให้สามเณรนักเรียนนั้นเกิดความองค์รู้ และสนใจตัวเอง สร้างกำลังใจที่จะดำเนินชีวิต ไปเพื่อตัวเองและผู้อื่นต่อ

(๒) ด้านสมาธิสิกขา พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขา ๓ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาสามเณรต้นแบบ ทั้ง ๑๐ ด้าน คือ ด้านความมุ่งมั่น ด้านความศรัทธา ด้านแน่วแน่เชื่อมั่น ด้านมีความเป็นผู้นำ ด้านฝึกฝนเรียนรู้พุทธศาสตร์ในพระพุทธศาสนา ด้านประพฤติดี ประพฤติชอบ ด้านใช้ชีวิตสมณะแบบสามเณร ด้านนำมาซึ่งความนับถือ และด้านเป็นแบบอย่าง ด้วยการฝึกจิตเสริมทักษะชีวิตด้วยสมาธิภาวนา ทั้งไหว้พระสวดมนต์ ทำสมาธิ ทั้งยืน เดิน นั่ง และกราบสติปัฏฐาน ๔ นั้นเน้นสอนในสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ในปัจจุบันหรือในชีวิตประจำวัน เพื่อให้นักเรียนได้เห็นและเข้าใจได้ง่ายๆ เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัวของนักเรียนเอง การฝึกเป็นขั้นเป็นตอนก็เป็นอีกส่วนหนึ่งในกิจกรรมประจำวัน ของโรงเรียน จึงเป็นการง่ายที่จะเข้าใจ การง่ายต่อการนำไปใช้ ความเข้าใจถูกต้องจะทำให้เกิดความรู้ และศรัทธาไปตามลำดับ ทำให้สามเณรนักเรียนนั้นเกิดความองค์รู้ และสนใจตัวเอง สร้างกำลังใจที่จะดำเนินชีวิต ไปเพื่อตัวเองและผู้อื่นต่อ การฝึกจิตเสริมทักษะชีวิตด้วยสมาธิภาวนา ทั้งไหว้พระสวดมนต์ ทำสมาธิ ทั้งยืน เดิน นั่ง และกราบสติปัฏฐาน ๔ นั้นเน้นสอนในสิ่งที่

ที่เกิดขึ้นจริง ในปัจจุบันหรือในชีวิตประจำวัน เพื่อให้นักเรียนได้เห็นและเข้าใจได้ง่ายๆ เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัวของนักเรียนเอง การฝึกเป็นขั้นเป็นตอนก็เป็นอีกส่วนหนึ่งในกิจกรรมประจำวันของโรงเรียน จึงเป็นการง่ายที่จะเข้าใจ การง่ายต่อการนำไปใช้ ความเข้าใจจะทำให้เกิดความรู้ และศรัทธาไปตามลำดับ ทำให้สามเณรนักเรียนนั้นเกิดความรู้ และสนใจตัวเอง สร้างกำลังใจที่จะดำเนินชีวิต ไปเพื่อตัวเองและผู้อื่นต่อ

(๓) ด้านปัญญาศึกษา พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักไตรสิกขา ๓ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาสามเณรต้นแบบทั้ง ๑๐ ด้าน คือ ด้านความมุ่งมั่น ด้านความศรัทธา ด้านแนวแน่เชื่อมั่น ด้านมีความเป็นผู้นำ ด้านฝึกฝนเรียนรู้พุทธศาสนาในพระพุทธานุภาพ ด้านประพฤติดี ประพฤติชอบ ด้านใช้ชีวิตสมณะแบบสามเณร ด้านนำมาซึ่งความนับถือ และด้านเป็นแบบอย่างด้วยการเรียนการสอนที่ประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาที่เชื่อมโยงกันทั้ง ๓ ด้าน สูงสุดคือด้านปัญญา ที่ใช้ในการพัฒนาสามเณรนักเรียน นั้นควรปรับประยุกต์ให้เข้ากับเทคโนโลยีในปัจจุบัน จะสามารถเพิ่มความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่ใช้ดำเนินการเรียนการสอน ทำให้ง่ายต่อการให้ความรู้ และทำความเข้าใจของสามเณรนักเรียน

๕.๑.๔ ผลการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียน

ต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยุ จังหวัดแพร่ โดยวิธีวิจัยเชิงผานวิธี

(๑) ด้านศีลสิกขา พบว่า จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แสดงให้เห็นว่าสามเณรนักเรียนของโรงเรียนพุทธโกศวิทยุ จังหวัดแพร่ มีระดับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยุ จังหวัดแพร่ ด้านศีลสิกขา การศึกษาเรื่องศีล ในระดับมากที่สุด ซึ่งด้านศีลสิกขา การศึกษาเรื่องศีล หมายถึง การพัฒนาทางกายภาพและ การประพฤติ โดยเป็นแบบอย่าง การเข้าไปประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยุ จังหวัดแพร่ นั้น ต้องมีการวางตัว ที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับนับถือของครู และเพื่อนสามเณรนักเรียน ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ส่งผลให้การเรียนรู้ ดีขึ้นตามลำดับ และทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปได้อย่างดี

(๒) ด้านสมาธิสิกขา พบว่า จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแสดง ให้เห็นว่า การสามเณรนักเรียน ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยุ จังหวัดแพร่ มีระดับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยุ จังหวัดแพร่ ด้านสมาธิสิกขา การศึกษาเรื่องสมาธิ ในระดับมากที่สุด ซึ่ง ด้านสมาธิสิกขา การศึกษาเรื่องสมาธิ หมายถึง การสอนเพื่อการเจริญจิต พัฒนาจิต ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญองกาม ด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อุตหามีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น และการเจริญปัญญาพัฒนาปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง

(๓) **ด้านปัญญาศึกษา** พบว่า จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นว่าสามเณรนักเรียนของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่ มีระดับความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่ ด้านปัญญาศึกษา การศึกษาเรื่องปัญญา ในระดับมากที่สุด ซึ่งด้านปัญญาศึกษา การศึกษาเรื่องปัญญา หมายถึง ได้รับองค์ความรู้ เป็นปัญญาในระดับเข้าใจตามความเป็นจริงในชีวิต แยกแยะ คิดวิเคราะห์เหตุและผลได้ชัดเจน เพราะได้รับการฝึกฝนถ่ายทอดเป็นระบบระเบียบ ด้วยการประยุกต์ใช้ไตรสิกขาทั้ง ๓ นี้

๕.๑.๕ ผลการวิเคราะห์แนวทางพัฒนาของการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่ โดยวิธีวิจัยเชิงผสานวิธี

(๑) **ด้านศีลสิกขา การศึกษาเรื่องศีล** จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นว่า ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่ ในเรื่องด้านศีลสิกขา การศึกษาเรื่องศีล แนวทางพัฒนาการประยุกต์ใช้ที่มีระดับความคิดเห็นเป็นแนวทางสู่ผลสัมฤทธิ์ ที่ควรจัดกิจกรรมต่อเนื่องต่อไป ตามลำดับ ข้อที่ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือข้อที่ว่า สามเณรควรได้รับการสร้างแรงจูงใจในการเข้าฝึกสมาธิอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = ๔.๖๕$, $S.D. = ๐.๗๔$) รองลงมาคือข้อว่า สามเณรได้มีการฝึกอบรมโดยการทำสมาธิเพื่อฝึกจิตใจของตนเอง ให้มีสติรู้ทันปัจจุบันขณะอยู่ ได้รับการฝึกอบรมจิต โดยการทำสมาธิอย่างต่อเนื่อง ได้รับการฝึกฝนให้ศึกษาหรือปฏิบัติหน้าที่ โดยตั้งใจและอดทน และ สามเณรได้ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในงานต่างๆด้วยความตั้งใจอย่างมีสติ แม้จะได้อยู่แล้วก็ควรพัฒนาต่อไป

(๒) **ด้านสมาธิศึกษา การศึกษาเรื่องสมาธิ** จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นว่า สามเณรได้รับการสร้างแรงจูงใจในการเข้าฝึกสมาธิอย่างสม่ำเสมอ มีค่ามากที่สุด ($\bar{x} = ๔.๖๕$, $S.D. = ๐.๗๔$) รองลงมาคือข้อว่า ควรให้สามเณรได้มีการฝึกอบรมโดยการทำสมาธิเพื่อฝึกจิตใจของตนเอง ให้มีสติรู้ทันปัจจุบันขณะอยู่ ได้รับการฝึกอบรมจิต โดยการทำสมาธิอย่าง ได้รับการฝึกฝนให้ศึกษาหรือปฏิบัติหน้าที่ โดยตั้งใจและอดทน และ สามเณรได้ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในงานต่างๆด้วยความตั้งใจ โดยสรุปแล้ว วิธีการฝึกและสอนสมาธิศึกษา การศึกษาเรื่องสมาธิเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาทางด้านจิตใจและความรู้ และเพิ่มคุณภาพของผู้เรียน เช่น ความพร้อม อารมณ์ สติปัญญา เจตคติ และสภาพแวดล้อมอื่นๆ ต่อกระบวนการฝึกฝนอบรมตนของสามเณรนักเรียน ครูผู้ฝึกและโรงเรียน นับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของสามเณรผู้เรียนเช่นกัน ซึ่งจะส่งผลออกมาในด้านต่างๆ ต่อตัวสามเณรผู้เรียนเอง ในอนาคตนั่นเอง

(๓) **ด้านปัญญาศึกษา การศึกษาเรื่องปัญญา** จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียน

ต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่ ในเรื่องแนวทางการพัฒนาการประยุกต์ใช้ที่มีระดับความคิดเห็นเป็นแนวทางสู่ผลสัมฤทธิ์ ที่ควรจัดกิจกรรมต่อเนื่องต่อไป ตามลำดับ ข้อที่ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือข้อที่ว่า สามเณรได้รับการสอนให้ท่านมีกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาเป็นขั้นตอนและรอบคอบ มีค่ามาก ($\bar{x} = ๔.๕๖$, $S.D. = ๐.๖๑$) รองลงมาคือข้อที่ว่า สามเณรได้รับการสอนให้แก้ไข ปัญหา ใช้ความสามารถแก้ไขปัญหา โดยใช้หลักการ คิด พิจารณา สามเณรได้รับการสอนให้ใช้หลัก เหตุและผลโดยการพิจารณาในการศึกษา และปฏิบัติหน้าที่ของตนในเวลาท่านมีปัญหา จนเกิดเป็น ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ตามเป้าประสงค์ที่ทางโรงเรียนและคณะผู้บริหารครูได้ตั้งเป้าเอาไว้

สรุปว่า แนวทางการพัฒนาสามเณรต้นแบบด้วยหลักไตรสิกขา ทั้ง ๓ ด้าน ทั้งศีล และ ปัญญา จึงเป็นแบบแผนแม่บทฝึกชั้นยอด ในการฝึกฝน โดยเริ่มจากศีลสิกขา การประยุกต์ใช้การ พัฒนากายวาจา ด้วยศีลให้เห็นความเป็นมนุษย์ ฝึกทักษะอารมณ์ด้วย สมาธิสิกขา เพื่อพัฒนาอารมณ์ ที่แสดงออกมาทางกายและวาจา ต่อยอดปัญญาสิกขาด้วยการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ในหลักเหตุ และผล เริ่มเรียนรู้ทักษะต่างๆของชีวิต ด้วยการเข้าใจภาษาสื่อสาร สำคัญสุดภาษาไทย ที่อ่อนด้อย แล้วไปศึกษาต่อสูงขึ้นไม่ได้ ก็จัดการแบ่งกลุ่มระดับทักษะการเรียนรู้ อ่านเขียน เข้าใจ ภาษาไทย ซึ่งเป็น หัวใจหลักของการศึกษา เพราะหากอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ หนทางการพัฒนาศักยภาพสามเณร นักเรียนก็น้อยและแคบลงเรื่อยๆ ตามลำดับ การจัดกิจกรรมชุมนุมภาษาไทย แยกกลุ่มอ่อนภาษาไทย มาสอนเสริมเป็นรายบุคคล และปลูกศรัทธาให้เห็นความสำคัญทางการศึกษา ควบคู่ไปกับการฝึกฝน ตามหลักไตรสิกขา จึงเป็นแนวทางการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาที่ดีมาก เมื่อสามเณรนักเรียน มีพื้นฐานด้านเทคโนโลยีดีกันทุกคน เพื่อเป็นการติดตามคือปัญญา เป็นอาวุธอันแหลมคม ไว้พาดฟัน กับปัญหาและอุปสรรคแก่สามเณรนักเรียน เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียน และการสื่อ ความหมาย เพิ่มองค์ความรู้ในเนื้อหาของกิจกรรมเสริมปัญญา ตามนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ของกระทรวงศึกษาธิการ นำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาสามเณรต้นแบบใน ๑๐ ด้านอย่างเชื่อมโยง และเป็นองค์รวม นำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของสามเณรที่เป็นต้นแบบได้อย่างยั่งยืน

๕.๒ การอภิปรายผล

๕.๒.๑ การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ

ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่

ในภาพรวม มีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับที่มาก ($\bar{x} = ๔.๓๗$, $S.D. = ๐.๔๑$) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า สามเณรนักเรียนมีการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนา สามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่ ด้านศีลสิกขา การศึกษาเรื่องศีล

อยู่ในลำดับที่มาก ($\bar{x} = ๔.๓๘$, S.D. = ๐.๖๓) รองลงมาคือ ด้านสมาธิศึกษา การศึกษาเรื่องสมาธิ ($\bar{x} = ๔.๓๘$, S.D. = ๐.๕๗) ส่วนด้านปัญญาศึกษา การศึกษาเรื่องปัญญา อยู่ในลำดับน้อยที่สุด ($\bar{x} = ๔.๓๖$, S.D. = ๐.๔๔) มีความสอดคล้องกับ พระครูวิญาณสุนทร “ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา: กรณีศึกษาวัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ใน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๒๔$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละชั้น พบว่า อยู่ในระดับมาก ทุกชั้น ชั้นที่สูงที่สุดคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขั้นศีล ($\bar{x} = ๔.๔๓$) ชั้นที่ต่ำที่สุด คือ การพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ขั้นปัญญา ($\bar{x} = ๔.๐๘$)

(๑) ด้านศีลศึกษา คือ การศึกษาเรื่องศีล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = ๔.๓๘$, S.D. = ๐.๖๓) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ระดับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการ พัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่

ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = ๔.๒๑$, S.D. = ๐.๖๙) ในข้อที่ว่า สามเณรมีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่การงาน รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๔๕$, S.D. = ๐.๖๘) คือข้อที่ว่า สามเณรปฏิบัติตามกฎระเบียบ ของโรงเรียน รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๓๓$, S.D. = ๐.๖๖) คือข้อที่ว่า สามเณรมีแนวทางในการปฏิบัติตน ต่อเพื่อนร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะ รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๒๘$, S.D. = ๐.๖๖) คือ ข้อที่ว่า สามเณรได้รับการรณรงค์การใช้วาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดโกหก หรือพูดคำหยาบ ในโรงเรียน รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๓๐$, S.D. = ๐.๖๔) คือ ข้อที่ว่า สามเณรได้ถูกฝึกให้รู้จักดำรงชีวิตโดย นำหลักศีลและธรรม เป็นแนวทางในการประพฤติตน รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๔๐$, S.D. = ๐.๖๒) คือ ข้อ ที่ว่า สามเณรได้รับการรณรงค์การใช้วาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดโกหก หรือพูดคำหยาบใน โรงเรียนรองลงมา ($\bar{x} = ๔.๔๒$, S.D. = ๐.๖๑) คือข้อที่ว่า สามเณรได้มีการสวดมนต์ทุกวัน และได้ ปฏิบัติตามพระธรรมและวินัย รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๕๖$, S.D. = ๐.๖๑) คือ ข้อที่ว่า สามเณรไม่เล่นการ พนันทุกชนิดรองลงมา ($\bar{x} = ๔.๓๖$, S.D. = ๐.๖๐) คือข้อที่ว่า สามเณรได้เล็งเห็นว่าศีลมีความสำคัญ ต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x} = ๔.๔๗$, S.D. = ๐.๕๗) คือข้อที่ว่า สามเณร ได้รับการรณรงค์ให้มีความรู้เรื่องการลดละเลิกสิ่งไม่ดี เช่น สูบบุหรี่ ดื่มสุรา ยาเสพติดทุกชนิด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดา ภาคจันทิก “ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลัก ไตรสิกขาของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ผลว่า พบว่า ความคิดเห็นของ

“พระครูวิญาณสุนทร (จรินทร์ อาบคำ), “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา : กรณีศึกษา วัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

“ศักดา ภาคจันทิก, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำ ปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๗).

พระภิกษุเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ของพระสังฆาธิการอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านศีล การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.65$, S.D. = 0.608) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การปฏิบัติและเคร่งครัดในศีลตาม พระปาติโมกข์ ($\bar{x} = 3.86$, S.D. = 0.775) รองลงมา คือ การปฏิบัติรักษาศีล เพื่อเป็นตัวอย่างต่อพระภิกษุสามเณรผู้ได้บังคับบัญชา ($\bar{x} = 3.82$, S.D. = 0.812) และข้อมีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของคณะสงฆ์อย่างเคร่งครัดด้วยดีเสมอมา ($\bar{x} = 3.43$, S.D. = 0.877) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

(๒) ด้านสมาธิศึกษา คือ การศึกษาเรื่องสมาธิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับที่มาก ($\bar{x} = 4.38$, S.D. = 0.57) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ระดับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่

ค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.65$, S.D. = 0.74) ในข้อที่ว่า สามเณรได้รับการสร้างแรงจูงใจในการเข้าฝึกสมาธิอย่างสม่ำเสมอ รองลงมา ($\bar{x} = 4.34$, S.D. = 0.66) คือข้อที่ว่า สามเณรได้ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในงานต่างๆด้วยความตั้งใจ อย่างมีสติ รองลงมา ($\bar{x} = 4.29$, S.D. = 0.66) คือข้อที่ว่า สามเณรได้ฝึกทำสมาธิให้มีความตั้งใจในการศึกษา หรือปฏิบัติหน้าที่อย่างรอบคอบ รองลงมา ($\bar{x} = 4.41$, S.D. = 0.65) คือข้อที่ว่า สามเณรได้ฝึกอบรมจิต โดยการทำสมาธิอย่างต่อเนื่องรองลงมา ($\bar{x} = 4.36$, S.D. = 0.65) คือข้อที่ว่า สามเณรได้รับการฝึกฝนให้ศึกษาหรือปฏิบัติหน้าที่ โดยตั้งใจและอดทน รองลงมา ($\bar{x} = 4.34$, S.D. = 0.65) คือข้อที่ว่า สามเณรเล็งเห็นว่าการใช้สมาธิสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้วยการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา รองลงมา ($\bar{x} = 4.32$, S.D. = 0.65) คือข้อที่ว่า สามเณรเมื่อได้รับการฝึกสอนให้มีสมาธิ มีสติ ในการทำงานหรือศึกษาเล่าเรียนแล้ว เมื่อมีอุปสรรคปัญหาท่านมีวิธีแก้ไขโดยใช้สติที่มีสมาธิ ไม่ฟุ้งซ่านได้ รองลงมา ($\bar{x} = 4.33$, S.D. = 0.63) คือข้อที่ว่า สามเณรได้รับการสอนให้เห็นโทษของการขาดสติหรือความมั่นใจต่อการศึกษาและทำหน้าที่ของตน รองลงมา ($\bar{x} = 4.43$, S.D. = 0.61) คือข้อที่ว่า สามเณรได้มีการฝึกอบรมโดยการทำสมาธิเพื่อฝึกจิตใจของตนเอง ให้มีสติรู้ทันปัจจุบันขณะอยู่เสมอ และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{x} = 4.32$, S.D. = 0.60) คือข้อที่ว่า สามเณรได้รับการฝึกฝนให้มีกำลังใจมีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมาย มีความสอดคล้องกับ ศักดา ภาคจันทิก^{*} ศึกษาเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ผลว่า ความคิดเห็นของพระภิกษุเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของพระสังฆาธิการอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านสมาธิ : การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.68$, S.D. = 0.625) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การฝึกฝนพัฒนาจิตใจของพระสงฆ์ที่ในการปฏิบัติงาน ($\bar{x} = 3.86$, S.D. =

^{*} เรืองเดียวกัน.

๐.๗๗๕) รองลงมา คือ การควบคุมอารมณ์ของพระสงฆ์ที่ในขณะการปฏิบัติงาน ($\bar{x} = ๓.๘๒$, S.D. = ๐.๘๑๒) และข้อมีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ วิธีการแก้ปัญหาโดยการหาจิตใจให้สงบก่อนลงมือปฏิบัติงาน ($\bar{x} = ๓.๕๕$, S.D. = ๐.๘๕๖) ซึ่งอยู่ในระดับมาก

(๓) **ด้านปัญญาศึกษา** คือ การศึกษาเรื่องปัญญา โดยภาพรวมอยู่ในระดับที่มาก ($\bar{x} = ๔.๓๓$, S.D. = ๐.๖๗) เมื่อพิจารณาในแต่ละข้อพบว่า ระดับของการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา การพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยฯ จังหวัดแพร่

ค่าเฉลี่ยสูง ($\bar{x} = ๔.๓๓$, S.D. = ๐.๖๗) ในข้อที่ว่า สามเณรได้รับการสอนให้ใช้หลัก เหตุและผล โดยการพิจารณาในการศึกษา และปฏิบัติหน้าที่ของตนในเวลาทำนมีปัญญา รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๔๐$, S.D. = ๐.๖๖) คือข้อที่ว่า สามเณรได้รับการสอนให้แก้ไขปัญหโดยใช้ปัญญา รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๓๓$, S.D. = ๐.๖๖) คือข้อที่ว่า สามเณรสามารถแก้ไขปัญห โดยใช้หลักการ คิด พิจารณา รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๓๑$, S.D. = ๐.๖๕) คือข้อที่ว่า สามเณรมีความพอใจที่โรงเรียนได้ประสบความสำเร็จ ตามแผนการฝึกฝนอบรมความรู้ให้เกิดปัญญาตามที่วางไว้ รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๓๖$, S.D. = ๐.๖๔) คือ ข้อที่ว่า สามเณรได้รับการให้ความรู้ด้วยการศึกษา และฝึกฝนตนเองจากพระอาจารย์อย่างสม่ำเสมอ รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๒๙$, S.D. = ๐.๖๓) คือข้อที่ว่า สามเณรสามารถแก้ไขปัญห ที่วัดโดยความรู้เท่าทัน กับสภาพการณ์ปัจจุบัน รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๒๙$, S.D. = ๐.๖๒) คือข้อที่ว่า สามเณรได้รับการสอนให้ ศึกษาธรรมะ หรือปรัชญาแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๓๖$, S.D. = ๐.๖๒) คือ ข้อที่ว่า สามเณรมีวิธีการสอนให้บุคคลใช้หลักเหตุผลด้วยปัญญาในการแก้ไขปัญห อุปสรรคเมื่อเกิดปัญหขึ้น รองลงมา ($\bar{x} = ๔.๓๕$, S.D. = ๐.๖๑) คือข้อที่ว่า สามเณรสามารถแก้ไข ปัญห ในการปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนโดยความรู้เท่าทันกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และค่าเฉลี่ยต่ำสุด $\bar{x} = ๔.๕๒$, S.D. = ๐.๖๐) คือข้อที่ว่า สามเณรสามารถแก้ไขปัญห ที่วัดโดยความรู้เท่าทันกับ สภาพการณ์ปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาปัญจะ กิตติเมโธ^๑ ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของกรมสารวัตรทหารเรือ พบว่า บุคลากรของกรมสารวัตรทหารเรือ เห็น ด้วยต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ด้านปัญญา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๐๔$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่าบุคลากรของกรมสารวัตรทหารเรือ เห็นด้วยต่อ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ด้านปัญญา อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ มีการอบรม พัฒนาให้รู้เท่าทันโลกและชีวิต หาจิตให้เป็นอิสระปลอดโปร่งได้ สำหรับข้ออื่นๆที่เหลือ บุคลากรเห็น ด้วยต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ด้านปัญญา อยู่ในระดับมากทุกข้อ

^๑พระมหาปัญจะ กิตติเมโธ (ตีพิมพ์), “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของกรมสารวัตร ทหารเรือ”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๕.๒.๒ ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่

(๑) ด้านศีลสิกขา สามเณรนักเรียนของโรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในด้านศีลสิกขา การศึกษาเรื่องศีล เกี่ยวกับสามเณรมีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่การงานมาก รองลงมาสามเณรปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน รองลงมาเป็นสามเณรมีแนวทางในการปฏิบัติตนต่อเพื่อนร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะ และน้อยที่สุดเป็นสามเณรได้รับการรณรงค์การใช้วาจาที่ไพเราะอ่อนโยน ไม่พูดโกหก หรือพูดคำหยาบในโรงเรียน สอดคล้องกับ พระครูวิริยญาณสุนทร^๕ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา : กรณีศึกษาวัดตากฟ้า อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดนครสวรรค์ ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการที่ทางวัดให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัดตากฟ้าอย่างเคร่งครัดเป็นลำดับแรก มีค่าเฉลี่ยมากกว่ารายการอื่นๆ บุคลากรที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะ อยู่ในระดับดีที่สุด และรองลงมาคือการที่ทางวัดได้มีการห้ามเล่นการพนันทุกชนิด, ทางวัดได้รณรงค์การใช้วาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน ไม่พูดโกหกหรือพูดคำหยาบในเวลาปฏิบัติหน้าที่, ทางวัดได้มีการรณรงค์เรื่องการลด ละ เลิกอบายมุข เช่นดื่มสุรา เสพยาเสพติด, ทางวัดมีแนวทางให้ปฏิบัติตนต่อเพื่อนร่วมงานโดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่หมู่คณะ, ทางวัดมีการรณรงค์เรื่องความประพฤติสุจริตต่อหน้าที่, ทางวัดได้สอนให้รู้จักดำรงชีวิตโดยนำหลักศีลธรรมเป็นแนวทางในการประพฤติตน ทางวัดได้มีการสวดปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือนและให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด, ทางวัดเล็งเห็นว่าศีลมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

(๒) ด้านสมาธิสิกขา สามเณรนักเรียน ของโรงเรียนพุทธโกศย์วิทยา จังหวัดแพร่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในด้านสมาธิสิกขา การศึกษาเรื่องสมาธิมากที่สุด สามเณรได้รับการสร้างแรงจูงใจในการเข้าฝึกสมาธิอย่างสม่ำเสมอ รองลงมาเป็นสามเณรได้ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในงานต่างๆ ด้วยความตั้งใจอย่างมีสติ รองลงมาสามเณรได้ฝึกทำสมาธิให้มีความตั้งใจในการศึกษา หรือปฏิบัติหน้าที่อย่างรอบคอบ และสามเณรได้การฝึกอบรมจิต โดยการทำสมาธิอย่างต่อเนื่อง มีจำนวนน้อยที่สุด ความสอดคล้องกับ พระมหาปัญญา กิตติเมโธ^๖ ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของกรมสารวัตรทหารเรือ พบว่า การฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจ

^๕พระครูวิริยญาณสุนทร (จรินทร์ อาบคำ), “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา : กรณีศึกษา วัดตากฟ้า อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต* , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^๖พระมหาปัญญา กิตติเมโธ (ตีพิจารย์), “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของกรมสารวัตรทหารเรือ”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต* , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

บุคลากรมีปัญหาอุปสรรค คือ ส่วนใหญ่จะรู้สึกเบื่ออึดอัดตึงเครียดเมื่อเจอปัญหาอุปสรรคหรือความเร่งรีบ ความคาดหวังต่อความสำเร็จ ของงาน ส่วนข้อเสนอแนะ ควรหมั่นฝึกฝนการทางสมาธิบ่อยๆ ควรรักษาสติไว้อยู่ตลอดเวลา มองปัญหาเป็นโอกาสในการฝึกฝนพัฒนาตนเองในสถานการณ์จริง และควรสร้างบรรยากาศการทำงานที่ผ่อนคลาย วางใจเป็นกลางด้วยความมีสติมีปัญญายู่เสมอ รักษาหน้าที่ของตนเอง อย่างสุดความรู้ความสามารถ สำหรับแนวทางการพัฒนาสามเณร ต้องฝึกฝนสมาธิฝึกสติหมั่นรักษาสติ สมาธิอยู่ตลอดเวลาด้วยการนั่ง ยืน เดินขณะปฏิบัติหน้าที่ สร้างบรรยากาศการทำงานที่ผ่อนคลายให้เกิดขึ้นในจิตใจตนเอง รักษาใจให้มีความปลอดโปร่งเป็นอิสระในขอบเขตแบบสามเณรนักเรียน มีการวางแผนและฝึกฝน พัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อพร้อมรับการปฏิบัติหน้าที่

(๓) ด้านปัญญา สามเณรนักเรียน ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในด้านปัญญาศึกษา การศึกษาเรื่องปัญญา เกี่ยวกับสามเณรนักเรียนมากที่สุด คือ ได้รับการสอนให้ใช้หลักเหตุและผลโดยการพิจารณาในการศึกษา และปฏิบัติหน้าที่ของตนในเวลาทำงานมีปัญหา รองลงมาเป็นสามเณรนักเรียนได้รับการสอนให้แก้ไขปัญญาโดยใช้ปัญญา รองลงมาสามเณรสามารถแก้ไขปัญญา โดยใช้หลักการ คิดพิจารณา และสามเณรมีความพอใจที่โรงเรียนได้รับความสำเร็จตามแผนการฝึกฝนอบรมความรู้ให้เกิดปัญญาตามที่วางไว้ สอดคล้องกับ ศักดา ภาคจันทิก^๗ ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของ พระสังฆาธิการ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ในด้านปัญญา พระสงฆ์ที่สามารถนำพาชาวบ้านทำวัตรสวดมนต์มีจำนวนน้อยมาก ไม่รู้แนวทางในการศึกษาและความสำคัญของพระธรรมวินัยที่แท้จริง พระสงฆ์บางรูปใช้ความรู้สามารถในทางที่ไม่เหมาะสม เช่น การดูดวง การใบ้หวย เป็นต้น

๕.๒.๓ แนวทางการพัฒนาการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณร

นักเรียนต้นแบบ ของโรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา จังหวัดแพร่

(๑) ด้านศีลสิกขา การศึกษาเรื่องศีลนั้น จะเป็นสิ่งที่ส่งผลในการปลูกความมุ่งมั่น ความศรัทธา แน่วแน่เชื่อมั่น มีความเป็นผู้นำสูง ฝึกฝนเรียนรู้พุทธศาสนา ในพระพุทธานุภาพ ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ใช้ชีวิตสมณะ นำมาซึ่งความนับถือ และเป็นแบบอย่างที่ดีได้ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมต่อไป สอดคล้องกับ พระมหาปัญจะ กิตติเมโธ^๘ ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของกรมสารวัตรทหารเรือ พบว่า ด้านศีล ควรหาคำแนะนำจากผู้รู้เรื่องธรรมะ ปรีक्षा

^๗ ศักดา ภาคจันทิก, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๘ “พระมหาปัญจะ กิตติเมโธ (ตีพิมพ์), “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของกรมสารวัตรทหารเรือ”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ผู้บังคับบัญชา หรืออ่านหนังสือ ธรรมะที่เกี่ยวข้อง ควรพยายามหมั่นรักษาศีลให้ได้ เช่นในวันพระ หรือวันที่มีการกำหนดปฏิบัติ ธรรมสำหรับกรรมสารวัตรทหารเรือไว้ สำหรับแนวทางการพัฒนาบุคลากรควรต้องบริหารเวลา จากการปฏิบัติหน้าที่ หาแนวทางที่ส่งเสริมต่อการรักษาศีล ช่มใจฝึก ห้ามนิเอนเอง รู้จัก พอประมาณ จัดสถานที่ให้เหมาะแก่การพัฒนาด้านร่างกายอย่างเต็มที่

(๒) ด้านสมาธิศึกษา วิธีการฝึกและสอนสมาธิศึกษา การศึกษาเรื่องสมาธิเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาทางด้านจิตใจและความรู้ และเพิ่มคุณภาพของผู้เรียน เช่น ความพร้อม อารมณ์ สติปัญญา เจตคติ และสภาพแวดล้อมอื่นๆ ต่อกระบวนการฝึกฝนอบรมตนของสามเณรนักเรียนครูผู้ฝึกและโรงเรียน นับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของสามเณรผู้เรียนเช่นกัน ซึ่งจะส่งผลออกมาในด้านต่างๆ ต่อตัวสามเณรผู้เรียนเองในอนาคตนั่นเอง สอดคล้องกับ ศักดา ภาคจันทิก^๑ ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาของพระสังฆาธิการ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาด้านสมาธิ พระสังฆาธิการควรให้กำลังใจในการศึกษาและแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการศึกษา การให้ความสนใจในการปกครองอบรมสั่งสอน พระสงฆ์ในเขตปกครอง ควรจัดหากิจกรรมเบาๆ ให้พระสงฆ์บวชใหม่ได้ปฏิบัติเพื่อการปรับตัวที่ค่อยเป็นค่อยไป

(๓) ด้านปัญญาศึกษา เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ ได้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์แยกแยะ ปัญหาต่างๆ นั้นก็ต้องรู้จักใช้การประยุกต์ให้เข้ากับเทคโนโลยีที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นการติดตาม คือปัญญา เป็นอาวุธอันแหลมคม ไร้พาดพิง กับปัญหาและอุปสรรค แก่สามเณรนักเรียน เป็นการเพิ่ม ประสิทธิภาพในการสื่อความหมาย เพิ่มองค์ความรู้ในเนื้อหาของกิจกรรมเสริมปัญญา ตามนโยบายลด เวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ ของกระทรวงศึกษาธิการ สอดคล้องกับ พระครูวิริยญาณสุนทร^๒ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา : กรณีศึกษาวัดตากฟ้า อำเภอดตากฟ้า จังหวัด นครสวรรค์ ด้านปัญญา พบว่า ส่วนใหญ่มีความพอใจในการที่ทางวัดได้ให้ความรู้ด้วการศึกษา และฝึกฝนตนแก่พระภิกษุสามเณร อย่างสม่ำเสมอ มีกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาเป็นขั้นตอน และรอบคอบ การปฏิบัติหน้าที่ในวัดโดยความรู้เท่าทันสภาวะปัจจุบัน สอนการใช้หลักเหตุและผล โดยการพิจารณาในการศึกษาและการปฏิบัติหน้าที่ของตน

^๑ ศักดา ภาคจันทิก, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ของพระสังฆาธิการ อำเภอลำ ปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๒ พระครูวิริยญาณสุนทร (จรินทร์ อาบคำ), “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา : กรณีศึกษา วัดตากฟ้า อำเภอดตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การวิจัยเรื่องพัฒนาการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบของโรงเรียนพุทธโกสีย์วิทยา จังหวัดแพร่ มีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

๑) ทางโรงเรียนควรร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดแพร่ จัดให้มีการอบรมหลักสูตรการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพสามเณรนักเรียน เพิ่มเติมในเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ครูและสามเณรนักเรียนได้เรียนรู้กิจกรรมพัฒนาควบคู่กันไปแบบคู่ขนาน

๒) จากผลการวิจัยพบว่า ระดับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาด้านปัญญามีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าทุกด้านจากข้อค้นพบนี้ ทางโรงเรียนควรให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาสามเณรต้นแบบต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปฏิบัติ

๑) โรงเรียนที่ดำเนินการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการ พัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบ ควรประสานงานเพื่อปรึกษากันระหว่างผู้บริหารและครูผู้ดำเนินการ กิจกรรม เพื่อให้การพัฒนาศักยภาพสามเณรนักเรียน ตามกิจกรรมในโครงการนั้นๆ สมฤทธิ์ผลเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

๒) การทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาสามเณรนักเรียนต่างๆ ครูกับสามเณรนักเรียนควรปฏิบัติให้เป็นไปบนพื้นฐานของพรหมวิหารธรรม โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมด้วยกันทั้งสองฝ่าย

๓) การประเมินผลของการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อพัฒนา ศักยภาพ สามเณรนักเรียน ควรทำทุกครั้งในการจัดทำโครงการโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ทราบข้อดีและข้อด้อยในงาน ของบุคลากร และของกิจกรรมนั้นๆ เพื่อปรับปรุงพัฒนาจุดบกพร่องต่อไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาบทบาทของสามเณรนักเรียนต้นแบบในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

๒) ควรมีการศึกษารูปแบบกระบวนการ การพัฒนา เพื่อเป็น สามเณรต้นแบบในโรงเรียนพระปริยัติธรรมต่อไป

๓) ควรนำหลักธรรมอื่น เช่น โอวาทปาฏิโมกข์ ๓ อริยสัจ ๔ ภาวนา ๔ วุฒิธรรม ๔ เป็นต้น มาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาสามเณรนักเรียนต้นแบบต่อไป